

ALTINCI SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE TEXTS OF SIXTH GRADE TURKISH COURSE BOOKS IN TERMS OF READABILITY

Dr. Ömer ÇİFTÇİ	Arş.Gör. Mehmet Akif ÇEÇEN	Arş.Gör. Deniz MELANLIOĞLU
Y.Yıl Üniv. Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü omer041967@yahoo.com	G. Ü. Gazi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü akifcecen@gmail.com	G.Ü. Gazi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Bölümü dmelanlioglu@gazi.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, ders kitaplarında yer alan metinlerin önemli özelliklerinden biri olan okunabilirliklerini ölçmektir. Araştırmada 2006-2007 eğitim öğretim yılında ilköğretim altıncı sınıflarda okutulan ders kitaplarında bulunan şiir ve tiyatro metinleri dışındaki kırk altı düzyazının kelime ve cümle uzunlukları ile okunabilirlikleri ölçülmüştür. Bu ölçüm için Flesch'in Ateşman tarafından Türkçeye uyarlanan formülü kullanılmıştır. Metinlerin kelime ve cümle uzunlukları ile okunabilirlikleri, kitaba ve metnin bilgilendirici ya da öyküleyici olmasına göre tasnif edilmiştir. Öyküleyici metinlerin kelime ve cümle uzunluklarının bilgilendirici metinlere göre daha kısa olduğu, buna bağlı olarak okunabilirlik sayılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkçe eğitimi, Türkçe ders kitapları, metin, okuma, okunabilirlik

Abstract

The aim of this article is to determine readability level of texts in 6th grade Turkish text books. Taking this into account, readability of forty six texts in three lesson books taught in 2006-2007 Teaching Year have calculated. To calculate these, the Flesch's formula which Ateşman adapted for Turkish was used. Readability of these texts examined for each book and as they are narrative or expository. It has determined that readability level of narrative texts is higher than expository ones.

Keywords: Turkish education, Turkish text books, text, reading, readability

1. Giriş

Ders kitapları, hem eğitim hem de öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir. Ders kitabı, özellikle Türkçe derslerinde öğrencilere temel dil becerilerini kazandırmak için önemli bir işleve sahiptir. Bu işlev, kitaplarda yer alan metinlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü Türkçe derslerinde bütün dil becerileri (okuma, yazma, konuşma, dinleme ve

dil bilgisi) bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39).

Özbay (2003:27), yaptığı araştırmada Türkçe öğretmenlerinin, derslerinde ders kitabından %94,44 oranında yararlandıklarını tespit etmiştir. Bu oran, okullarda Türkçe dersinin işlenişi hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.

Türkçe öğretimi genellikle yazınsal ve öğretici nitelikli metinlerle yapılır. Bu metinler öğretimin temel araçlarıdır. Türkçenin akıcılığı, yalınlığı, deyimleme ve mecaz gücü ile duygu ve düşünce zenginliğinin yansıtıldığı metinlerle gerçekleştirilen çalışma ve incelemeler, öğrencilere yaşantı zenginliği kazandırır (Sever, 2004:8-9).

Metinler yoluyla öğrencinin dilin tadına varması, dilin -gerek ses ve kelime gerekse söz dizimi bakımından- en güzel kullanılışlarını görerek dili en iyi şekilde edinmesi beklenir (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 40). Bu amaçla Türkçe Dersi Öğretim Programında (MEB, 2005:161) okuma metinlerinin dil bakımından taşıması gereken özellikler şu şekilde belirtilmiştir:

- a. *Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.*
- b. *Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.*
- c. *Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.*
- d. *Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.*
- e. *Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermelidir.*

Metinlerin seçimi özen gerektiren bir konudur. Anlamanın, dolayısıyla da öğrenmenin büyük oranda okuyarak gerçekleştiği düşünüldüğünde seçilecek metinlerin nasıl bir önem arz ettiği daha iyi anlaşılmaktadır.

Okumanın yalnızca Türkçe dersi için gerekli olduğu düşünülmemelidir. Okuma bütün derslerin esasıdır çünkü öğrenme büyük ölçüde okumaya dayanır. Çocuklar, ancak iyi okudukları ve okuduklarını anladıkları zaman diğer derslerde başarılı olabilirler (Kaçalın ve Benzer, 2006: 420).

Ders kitaplarının ve bu kitaplarda yer alan metinlerin, çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında da önemli bir yeri vardır. Okuma alışkanlığının yeterince gelişmediği toplumumuzda bireylerin kitap ya da metinle karşılaşmaları genellikle ders kitapları aracılığıyla olmaktadır (Tekşan ve Güneş, 2006:459). Bu bakımdan ders kitaplarındaki metinlerin, her yönüyle kusursuz ve seviyeye uygun olması gerekir.

Sönmez'e (2003:25) göre metinlerin içeriğinin aşamalı ve birbirine önkoşul olacak şekilde sıralanması gerekmektedir. Böyle yazılmış bir metinde bilginin öğrenilmesi ve hatırlanması daha kolaydır. Bunun için konular anlamlı temel kavram ve ilkelere dayandırılmalı ve bir bütünlük oluşturacak şekilde yapılandırılmalıdır.

Okunabilirlik

Ders kitaplarında yer alan metinlerin yukarıda sözü edilen işlevlerini yerine getirebilmesi, dolayısıyla amacına ulaşabilmesi için bu metinlerde birçok özelliğin bulunuyor olması gerekir. Bu özellikler arasında en önemlilerden biri "okunabilirlik"tir. Okunabilirliğin diğer özellikler içerisinde ayrı bir önem kazanması, okunabilirlik düzeyi düşük bir metnin, diğer işlevlerini de yerine getirememesinden kaynaklanmaktadır.

"Okunabilirlik"ten kastedilen, okuyan tarafından metinlerin ne kadar kolay ya da güç anlaşılır olduğudur (Ateşman, 1997: 71). Metnin güç olması okumayı zorlaştırırken kolay olması okumaya ilgiyi azaltmaktadır (Temur, 2003: 172). Bu açıdan metnin okunabilirliği, taşıdığı bütün özelliklerinin yanında hatta onlardan önce hedef kitlenin seviyesine uygun olmalıdır.

Okunabilirlik, öğrencinin okuduğu materyali hızlı okuma ve okuduğunu anlama düzeyi olarak açıklanabilir. Bir metinde, her cümledeki kelime sayısı, her kelimedeki hece sayısı, cümlede vurgulanmak istenen fikir sayısı, fikirlerin devamlılığı okunabilirliği belirleyen özelliklerdendir (Tekbıyık, 2006: 442).

Okunabilirliği, bir yazıyı belli bir düzeydeki öğrencinin okuyup anlayabilmesi olarak tanımlayan Göğüş (1978: 91), okunabilirliğin, okuma öğretiminde çok önemli bir nitelik olduğunu çünkü çocukların ve gençlerin her yazıyı okuyamadıklarını, okusalar da ondan beklenen amaçlara varamadıklarını; okunabilirliğin, küçük yaşta öğrenciler için daha önemli olduğunu çünkü onların da yazıyı anlayıp değerlendirebilmek için sözcük ve zihin gücü bakımından henüz yetersiz olduklarını; okuma ve anlama denemelerinin az olduğunu belirtmektedir.

Türkçe ders kitaplarının beklenen okunabilirlik düzeyinin, öğrencilerin sahip olduğu beceri evreninin üstünde olması gerekir. Ancak bu düzeyde olan ders kitapları onu okuyan öğrencilere bir şeyler verebilir. Bir ders kitabında bulunan metinlerde kullanılan sözcük ve cümle ortalamaları, öğrencilerin kompozisyonlarında kullandıkları sözcük ve cümle ortalamalarından yüksek olmalıdır (Temur, 2002: 23). Böylece kitaplar, öğrencilerin dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlayabilir.

Güneş (2000b:334-335), çocuğun geleceğine ve geleceğin çocuğuna yön verecek kitapların hazırlanması ve seçiminde uyulması gereken ilkeleri, “okunabilirlik ilkeleri” olarak değerlendirmektedir:

Dil bilgisi yönünden ilkeler: Çocuk kitaplarında kullanılan kelimelerin seçimi, türü, soyut-somut olması, bilinen-zor olması, harf-hece sayısı, kullanılan cümlelerin uzunluğu, sayısı, kuruluşu, fiillerin zamanları, son paragrafta özet yapılması vb. ilkelerdir.

Eğitim yönünden ilkeler: İçeriğin seçimi, ilgi çekici olması, öğelerin sunulduğu, tekrarlar, eğitsel mesajların verilmesi, öğrencinin düzeyine uygunluğu vb. ilkelerdir.

Sosyolojik yönden ilkeler: Hedef öğrenci grubunun özellikleri, günlük yaşamı, içinde yaşadığı ortamın özelliklerinin kitaba yansıtılması vb. ilkelerdir.

Basım yönünden ilkeler: Kitabın sayfa yapısı, düzeni, yazı türü, punto büyüklüğü, kelime ve satır aralarındaki açıklık, satır uzunluğu, kâğıt ve mürekkep rengi, resimlerin türü ve sayfadaki yeri vb. ilkelerdir.

Yukarıda sıralanan ilkelere uygun metinlerin Türkçe ders kitaplarında yer alması, programda belirtilen amaçlara ulaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Güneş’e (2003:44) göre ders kitaplarında kullanılan cümlelerin kısa ve basit olması okunabilirliği artırmakta; kısa cümleler uzun cümlelerden daha iyi öğrenilmektedir. Acarlar, Ege ve Turan (2002:71), basit ve kısa hece yapılarının Türkçede algılama kolaylığı sağladığını ifade etmektedir. Zorbaz (2007:89), bu noktadan hareketle ders kitaplarına metin seçilirken kelime-cümle uzunluklarının göz önünde bulundurulması ve yaş arttıkça kelime ve cümle uzunluğunun artırılması gerektiğini belirtmiştir. Dökmen ve Dökmen (1988:68) de yaptıkları araştırmada kişilerin dil gelişim düzeyleri yükseldikçe kullandıkları ve anladıkları cümlelerin uzadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bugüne dek yapılan çalışmalarda 1-100 ya da 1-10 gibi değerler arasında değişen bir skala üzerinde okunabilirlik ölçüsü bulunmaya çalışılmış, metinlerin değişik niceliksel özellikleri ölçüt alınarak bulunan değerler yorumlanmak suretiyle o metnin okunabilirliğine ilişkin bir bilgi edinilmek istenmiştir (Ateşman, 1997: 71).

Okunabilirlik ile ilgili çalışmalarda iki nokta göz ardı edilmemelidir:

1. Hece ve kelime sayılarının okunabilirliğin tek ölçütü olmaması: Okunabilirliğin ölçülmesinde birçok değişken kullanılmıştır. Farklı sözcüklerin toplam sözcük sayısına oranı; zor sözcüklerin, yabancı sözcüklerin, sözcük türlerinin, terimlerin, soyut ya da somut sözcüklerin vb. oranı, kullanılan değişkenler

arasındadır (Ateşman, 1997:72). Güneş (2000b:343), yaptığı araştırmada ilgi çeken metinlerin, diğerlerine göre daha hızlı ve kolay okunduğu sonucuna ulaşmıştır.

2. Okunabilirlik ile okuduğunu anlamının aynı şey olmadığı: Okunabilirlik ile anlaşılabilirlik aynı şey değildir. Anlaşılabilirlik metnin niteliği ve içeriğiyle de ilgilidir (Ateşman, 1997:71).

Ateşman, okunabilirliğin ölçülmesinde pek çok değişkenden bahsetmişse de kendisi okunabilirliğin formülünde kelime ve cümle uzunluğunu esas alan yöntemi Türkçeye uyarlamıştır. Farklı sözcük, zor sözcük, yabancı sözcük, terimler, soyut ya da somut sözcükler gibi değişkenleri dikkate alan formüller Türkçeye uyarlanmadığından bu araştırmada Ateşman'ın sözü edilen formülü kullanılmıştır.

Bugüne kadar okunabilirlikle ilgili yapılan çalışmalarda metnin düzeyini belirlerken metnin içeriği, uzunluğu, yapısı, mantık örgüsü, metinle birlikte kullanılan resimlerin etkisi, metnin öğretim programına uygunluğu, okuyucu ilgisi gibi unsurlar ölçümlerin dışında tutulmuştur (Fry, 2002:287). Yapılan çalışmalar ışığında denilebilir ki okunabilirlik formülleri metnin güçlüğü ile ilgili bir fikir verir. Okunabilirlik ölçüsü, metnin nitel özellikleri ile birlikte ele alınırsa ancak kesin bir sonuca ulaştırabilir (Zorbaz, 2007:90). Bu bakımdan geliştirilen formüllerin tek başına okunabilirliği belirleyebileceğini söylemek zordur. Çünkü okunabilirlik düzeyi, kişiye göre de değişebilir. Çünkü bilinmeyen kelimeler de okunabilirliğe etki eder ve herkesin bilmediği kelimeler farklı olabilir.

Okunabilirlik düzeyini belirlemek öğretmen ve kütüphanecilere, öğrencilere uygun kitabı belirleme konusunda fayda sağlayabilir. Okunabilirliği öğrencinin seviyesine uygun bir kitap da öğrenciyi daha başarılı ve şevkli kılar (School Renaissance Institute, 2000:1).

Okunabilirlikle İlgili Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de okunabilirlikle ilgili ilk önemli çalışmalardan biri Ateşman'ın (1997) Flesch'in okunabilirlik formülünü Türkçeye uyarladığı çalışmasıdır. Bu çalışma, Türkçe için bir okunabilirlik formülünün geliştirilmiş olması ve okunabilirliğin güvenilir bir biçimde ölçülmesine imkân vermesi yönüyle önemlidir (Zorbaz, 2007:91).

Okunabilirlikle ilgili sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları ders kitaplarının okunabilirliğiyle ilgilidir. Bunlardan biri Kaya'nın (1998) çalışmasıdır. Bu çalışmada ikişer adet ilköğretim 4 ve 5. sınıf iş eğitimi ders kitabı, Gunning Fog Index'e göre okunabilirlik açısından incelenmiş ve kitaplar arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tekbıyk (2006), okunma yaşını gösteren FOG testi ile Lise Fizik 1 ders kitabını değerlendirmiştir. Araştırma sonunda ders kitabının okunma yaşının düşük seviyeli öğrenciler için yüksek olabileceği sonucuna varılmıştır.

Diğer bir çalışma ise Temur (2002) tarafından yapılmıştır. İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerle bu kitapları okuyan öğrencilere ait kompozisyonların okunabilirlik açısından karşılaştırıldığı çalışmada ders kitaplarındaki metinlerin ortalama okunabilirlik değerinin öğrenci kompozisyonlarından yüksek olduğu tespit edilmiş ancak bu değerin anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ders kitaplarının okunabilirliği ile ilgili yapılan bir diğer çalışma ise Zorbaz'ın (2007) 1-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine yaptığı çalışmadır. Araştırmacı, bu çalışmada ders kitaplarına alınan masalların kelime ve özellikle cümle uzunluklarının, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre düzenli bir artış göstermediği, cümle uzunluğu ve okunabilirlik açısından metinlerde altıncı sınıfa geçişte bir değişiklik olduğu, bunun dışında sınıflara göre belirli bir değişimin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Güneş (2000a), MEB tarafından 1996 yılında yayımlanan “Çocuk Kitapları Dizisi”ne yönelik bir çalışma yapmış ve yaptığı bu çalışmada 52 kitaptan sadece 40 tanesinin okunabilirlik ölçütlerine göre hazırlanmış olduğu sonucuna varmıştır.

Problem Cümlesi

Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyi nedir?

Alt Problemler

Araştırmanın problemine bağlı olarak çözümü aranan alt problemler şunlardır:

Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin;

1. Kelime ve cümle uzunlukları ne kadardır?
2. Kelime ve cümle uzunlukları, metinlerin bilgilendirici ya da öyküleyici olmasına göre değişmekte midir?
3. Okunabilirlik düzeyi nedir?
4. Okunabilirlik düzeyi, metnin bilgilendirici ya da öyküleyici olmasına göre değişmekte midir?

2. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, veri toplama teknikleri ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime–cümle uzunluklarını ve okunabilirlik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma betimsel niteliktedir.

Çalışma Evreni

Araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 2006-2007 yılından başlayarak ilköğretim okullarının altıncı sınıfları için 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul ettiği “MEB, A, Özgün” yayınevlerince hazırlanan Türkçe ders kitaplarında bulunan –şiir ve tiyatro metni dışındaki kırk altı metin oluşturmaktadır. Çalışmada örneklem alınmamış, evrenin bütünü üzerinde çalışılmıştır. Metinler, kitaplardaki sayılarına ve öyküleyici ya da bilgilendirici olmalarına göre aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 1. Kitaplardaki metinlerin sayıları ve türleri

	Bilgilendirici	Öyküleyici	Toplam
Kitap 1	4	10	14
Kitap 2	10	9	19
Kitap 3	3	10	13
Toplam	17	29	46

Tablo 1’de görüldüğü gibi Kitap 1’de dört, Kitap 2’de on, Kitap 3’te üç bilgilendirici; Kitap 1’de on, Kitap 2’de dokuz, Kitap 3’te on öyküleyici metne yer verilmiştir. Kitap 2’de bilgilendirici ve öyküleyici metinler arasında dengeli bir dağılım gözlenirken Kitap 1 ve Kitap 3’te öyküleyici metinlerin sayısının bilgilendirici metinlere göre daha yoğun olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Herhangi bir dil için geliştirilen okunabilirlik formülü, hiçbir değişiklik yapılmadan başka bir dil için kullanılamaz. Çünkü dillerin yapısal özellikleri arasında farklılıklar vardır. Örneğin, Türkçe ile İngilizcede kelimelerin ortalama hece sayıları eşit değildir. Bu farklılıklar göz önünde bulundurulmadığı takdirde elde edilen sonuçların güvenilirliği hakkında belirsizlikler söz konusu olacaktır. Bu yüzden Ateşman (1997) tarafından, kelime ve cümle uzunluğunu esas alan ve metinden seçilen yüz kelimelik bir

bölümde uygulanabilen Flesch'in okunabilirlik formülü Türkçeye uyarlanmıştır. Flesch'in geliştirdiği formül Ateşman (1997) tarafından Türkçeye şu şekilde uyarlanmıştır:

$$\text{Okunabilirlik Sayısı} = 198,825 - 40,175 x_1 - 2,610 x_2$$

x_1 = Hece olarak ortalama kelime uzunluğu

x_2 = Kelime olarak ortalama cümle uzunluğu

Araştırmanın verileri MEB, A ve Özgün yayınevleri tarafından yeni öğretim programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden elde edilmiştir.

Ortalama cümle uzunlukları için kelime sayısına; ortalama kelime uzunlukları için de hece sayısına bakılmıştır. Okunabilirliğin belirlenmesi için metinlerin ilk yüz kelimesi ve bu yüz kelimelik dilimdeki cümle sayılarına bakılmıştır. Yüz kelime sonunda cümlenin bitmediği durumlarda yarım cümlenin ilk yüz kelimeye dâhil olan kelime sayısı, o cümlenin toplam kelime sayısına bölünmüştür. Örneğin, ilk yüz kelimedeki 10 tam ve bir yarım cümle bulunsun. Yarım cümlenin ilk yüz kelime içinde kalan kelime sayısı 3, aynı cümlenin toplam kelime sayısı 4 olsun. Yarım cümle, 3/4 hesabıyla 0,75 olarak bulunmuş ve 10,75 cümle olarak kabul edilmiştir. Daha sonra Ateşman'ın (1997) yukarıda sözü edilen okunabilirlik formülü kullanılarak her metnin okunabilirlik düzeyi belirlenmiştir.

Tablo 2. Okunabilirlik sayıları

Okunabilirlik Düzeyi	Okunabilirlik Sayısı
Çok Kolay	90–100
Kolay	70–89
Orta Güçlükte	50–69
Zor	30–49
Çok Zor	1–29

(Ateşman, 1997: 74)

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgu ve yorumlar yer almaktadır.

3.1. Birinci Alt Probleme Dayalı Bulgular

Alt Problem: “Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kelime ve cümle uzunlukları ne kadardır?” şeklinde ifade edilen birinci alt probleme ilişkin bulgular Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Kitaplarda yer alan metinlerin kelime ve cümle uzunlukları

	Kitap 1	Kitap 2	Kitap 3	Ortalama
Kelime uzunluğu	2,67	2,57	2,59	2,61
Cümle uzunluğu	9,91	11,61	9,22	10,25

Kitaplardaki metinlerin kelime ve cümle uzunluklarını gösteren Tablo 3'te kelime uzunluğu Kitap 1'de 2,67, Kitap 2'de 2,57, Kitap 3'te 2,59; cümle uzunlukları ise sırasıyla 9,91, 11,61 ve 9,22 olarak belirlenmiştir. Ortalama kelime uzunluğunun 2,61; cümle uzunluğunun 10,25 olduğu görülmektedir. Kitaplarda yer alan metinlerin kelime uzunluklarının birbirine yakın olduğu; cümle uzunluklarına bakıldığında Kitap 2'nin diğer iki kitaptan farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. Kitap 2'de metinlerin cümle uzunluklarının fazla olması, bu kitapta bilgilendirici metinlerin oranının, öyküleyici metinlere göre yüksek olmasına bağlanabilir.

Temur'un (2002: 47-59), yaptığı araştırmada beşinci sınıf ders kitaplarındaki metinlerin kelime uzunlukları, okutulan kitaplara göre 2,7 ila 2,8; cümle uzunlukları 7,2 ila 8,3 olarak bulunmuştur. Beşinci ve altıncı sınıf kitapları karşılaştırıldığında beşinci sınıf kitaplarında kelime uzunluğunun, altıncı sınıf kitaplarında ise cümle uzunluğunun daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, bir üst sınıfa geçişte kelime uzunluğuna dikkat edilmediğini göstermektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme Dayalı Bulgular

Alt Problem: “Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kelime ve cümle uzunlukları, metinlerin bilgilendirici ya da öyküleyici olmasına göre değişmekte midir?” şeklinde ifade edilen alt probleme ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Kitaplarda yer alan öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin kelime ve cümle uzunlukları

	Öyküleyici			Bilgilendirici		
	1	2	3	1	2	3
Kelime uzunluğu	2,62	2,49	2,60	2,81	2,65	2,57
Cümle uzunluğu	8,74	8,36	8,41	12,86	14,54	11,96

Öyküleyici metinlerle bilgilendirici metinlerin kelime ve cümle uzunluklarının gösterildiği Tablo 4'te kelime uzunluğunun, metnin anlatım türüne göre belirgin bir değişiklik göstermediği görülmektedir. Ancak cümle uzunluğu açısından bilgilendirici metinler lehine belirgin bir fark göze çarpmaktadır. Öyle

ki bilgilendirici metinlere ait en kısa cümle uzunluğu ortalamasıyla öyküleyici metinlere ait en uzun cümle uzunluğu ortalaması arasında üç kelimedenden fazla bir fark vardır. Bilgilendirici metinlerde zaman zaman uzun açıklamalara yer verilmesi, öyküleyici metinlerde sözlü dilin etkilerinden dolayı yargı sayısının azlığı, bu durumun nedenleri arasında sayılabilir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme Dayalı Bulgular

Alt Problem: “Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyi nedir?” şeklinde ifade edilen üçüncü alt probleme ilişkin bulgular Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Kitaplardaki metinlerin okunabilirlik sayılarına göre dağılımı

Okunabilirlik Sayısı	Kitap 1		Kitap 2		Kitap 3		Toplam	
	Metin Sayısı	%	Metin sayısı	%	Metin sayısı	%	Metin sayısı	%
Çok kolay (90-100)	-	-	2	10	-	-	2	5
Kolay (70-89)	6	43	6	32	7	54	19	41
Orta güçlükte (50-69)	6	43	6	32	6	46	18	39
Zor (30-49)	2	14	4	21	-	-	6	13
Çok zor (1-29)	-	-	1	5	-	-	1	2
Toplam	14	100	19	100	13	100	46	100

Kitaplar arasında metinlerin okunabilirliği açısından bir uyum olmadığı gibi her kitabın, kendi içinde de okunabilirlik düzeyi bakımından tutarlı olmadığı söylenebilir. Örneğin, Kitap 1’de okunabilirlik düzeyi “zor” olan metinlerin oranı % 14 iken bu oran, Kitap 2’de % 21’dir. Kitap 3’te ise “zor” metin bulunmamaktadır. Aynı şekilde Kitap 3’te yalnızca “kolay” ve “orta güçlükte” metinler bulunmakta; “çok zor”, “zor” ya da “çok kolay” metin yer almamaktadır.

3.4. Dördüncü Alt Probleme Dayalı Bulgular

Alt Problem: “Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyi, metnin bilgilendirici ya da öyküleyici olmasına göre değişmekte midir?” şeklinde ifade edilen dördüncü alt probleme ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Okunabilirlik düzeylerine ilişkin bilgilendirici ve öyküleyici metinlerin sayıları

Okunabilirlik Düzeyi	Bilgilendirici		Öyküleyici	
	Metin sayısı	%	Metin sayısı	%
Çok kolay (90-100)	-	-	2	7
Kolay (70-89)	3	18	16	55
Orta güçlükte (50-69)	8	47	10	35
Zor (30-49)	5	29	1	3
Çok zor (1-29)	1	6	-	-
Toplam	17	100	29	100

Okunabilirlik düzeyi açısından öyküleyici metinlerle bilgilendirici metinler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bilgilendirici metinlerde “zor”a, öyküleyici metinlerde “kolay”a doğru bir yığılma olduğu göze çarpmaktadır. Bilgilendirici metinlerin % 35’i “zor” ya da “çok zor” iken öyküleyici metinlerde bu oran % 3’tür. Öyküleyici metinlerin % 62’si “kolay” ya da “çok kolay” iken bilgilendirici metinlerde bu oran yalnızca % 18’dir. Yukarıda kelime ve cümle uzunluklarının metnin türüne göre değiştiğine değinilirken bilgilendirici metinlerde zaman zaman uzun açıklamalara yer verilmesinin, öyküleyici metinlerde sözlü dilin etkilerinden dolayı yargı sayısının azlığının, bu durumun nedenleri arasında sayılabileceği belirtilmişti. Bu çalışmada kullanılan okunabilirlik formülünde de kelime ve cümle sayısı doğrudan etkili olduğundan aynı yorumlar, “okunabilirlik” için de yapılabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan yola çıkılarak yapılan öneriler yer almaktadır.

4.1. Sonuçlar

İlköğretim altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

4.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime ve cümle uzunluklarına bakıldığında kitaplarda yer alan metinlerin kelime uzunluklarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak cümle uzunlukları açısından Kitap 1 ile Kitap 3’ün seviyeleri arasında çok küçük bir fark olmasına rağmen Kitap 2’nin diğerlerinden daha belirgin bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Kitap 2’de metinlerin cümle

uzunluklarının diğerk iki kitaba göre farklılık göstermesi, bu kitapta bilgilendirici metinlerin oranının, öyküleyici metinlere göre yüksek olmasına bağlanabilir.

4.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Öyküleyici metinlerle bilgilendirici metinlerin kelime ve cümle uzunluklarına bakıldığında kelime uzunluğunun, metnin anlatım türüne göre belirgin bir değişiklik göstermediği görülmektedir. Ancak cümle uzunluğu açısından bilgilendirici metinlerle öyküleyici metinler arasında ciddi bir fark vardır. Öyle ki bilgilendirici metinlere ait en kısa cümle uzunluğu ortalamasıyla öyküleyici metinlere ait en uzun cümle uzunluğu ortalaması arasında üç kelimedenden fazla bir fark vardır. Bilgilendirici metinlerde yer yer uzun açıklamalara yer verilmesi, öyküleyici metinlerde sözlü dilin etkilerinden dolayı yargı sayısının azlığı, bu durumun nedenleri arasında sayılabilir.

4.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Kitaplar arasında metinlerin okunabilirliği açısından bir uyum olmadığı gibi her kitabın, kendi içinde de okunabilirlik düzeyi bakımından tutarlı olmadığı söylenebilir. Örneğin, Kitap 1’de okunabilirlik düzeyi “zor” olan metinlerin oranı % 14 iken bu oran, Kitap 2’de % 21’dir. Kitap 3’te ise “zor” metin bulunmamaktadır. Aynı şekilde Kitap 3’te yalnızca “kolay” ve “orta güçlükte” metinler bulunmakta; “çok zor”, “zor” ya da “çok kolay” metin yer almamaktadır.

4.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Okunabilirlik düzeyi açısından öyküleyici metinlerle bilgilendirici metinler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bilgilendirici metinlerde “zor”a, öyküleyici metinlerde “kolay”a doğru bir yığılma olduğu göze çarpmaktadır. Bilgilendirici metinlerin % 35’i “zor” ya da “çok zor” iken öyküleyici metinlerde bu oran % 3’tür. Öyküleyici metinlerin % 62’si “kolay” ya da “çok kolay” iken bilgilendirici metinlerde bu oran yalnızca % 18’dir.

4.2. Öneriler

Türkçe için sadece kelime ve cümle uzunlukları değil aynı zamanda bilinmeyen kelimelerin de göz önünde bulundurulduğu yeni formüller geliştirilmeli, metinlerin özel niteliklerinin de ölçülmesini sağlayan formüller geliştirilmelidir.

Hedef kitle seviyesine göre kitaplarda hangi okunabilirlik düzeyinde metinlere yer verilmesi gerektiği belirlenmeli; okunabilirlik düzeyleri, metinlerde bulunması gereken özellikler arasına alınmalıdır. Ders kitaplarına seçilecek metinlerde aranan birçok özellik bulunduğundan bu özelliklerin yanına okunabilirliği de eklemek metin seçimini iyice zorlaştıracaktır. Bu amaçla gerekirse kelime ve cümle uzunlukları üzerinde düzenlemeler yapılarak metinler, amaca uygun hâle getirilebilir. Bunun için de metin üzerinde düzenleme yapma konusunda ders kitaplarını hazırlayanlara esneklikler sağlanmalıdır.

Metnin türü ile okunabilirliği arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmalıdır. Metinlerin türü ile okunabilirliği arasında bir ilişki tespit edilirse hangi metinlerin hangi yaş grubuna daha uygun olduğu konusunda yeni bir ölçüt bulunmuş olabilir.

Okunabilirliğin, metinlerin diğer işlevlerine etkisi olabileceği göz önünde bulundurularak okunabilirlikle okuduğunu anlama ve hatırlama arasında bir ilişki olup olmadığı da ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

Kaynakça

- Acarlar, F., Ege, P. ve Turan, F. (2002). Türk Çocuklarında Üstdil Becerilerinin Gelişimi ve Okuma ile İlişkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**, S.50, ss.63-73.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi. **Dil Dergisi**, S.58, ss.71-74.
- Çeçen, M. A., Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür Ve Tema Açısından İncelenmesi. **Millî Eğitim**, S.173, ss.39-49.
- Dökmen, Ü., Dökmen Z. Y. (1988). İlkokul Kitaplarındaki Dilin ve Türkçeyi Kullanma Becerisinin Psikolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi. **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986** (ss.53-70). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Fry, E. (2002). Readability Versus Leveling: Both Of These Procedures Can Help Teachers Select Books For Readers At Different Stages. **The Reading Teacher**, S.56, ss.286-292.
- Göğüş, B. (1978). **Türkçe ve Yazın Eğitimi**. Ankara: Gül Yayınevi.
- Güneş, F. (2000a). Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik İlkeleri. **Yaşadıkça Eğitim**, S.67, ss.35-40.
- Güneş, F. (2000b). Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu** (ss.334-349). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları.
- Güneş, F. (2003). Okuma-Yazma Öğretiminde Cümlenin Önemi. **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S.13, ss.39-48.
- Kaçalın, M. S., Benzer, A. (2006). Müfredat Programlarında Okuma Eğitimi. **Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Değişbilim Yazıları Cilt 2** (ss.420-428). Ankara: PegemA Yayınları.

- Kaya, Z. (1998). İş Eğitimi Kitaplarının Okunaklılığı. **Eğitim ve Bilim**, S.108, ss.30-35.
- MEB (2005). **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar) Taslak Basım**. Ankara: Devlet Kitapları Genel Müdürlüğü.
- Özbay, M. (2003). **Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**, Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.
- School Renaissance Institute (2000). **The ATOS Readability Formula for Books and How it Compares to Other Formulas (Report)**. ERIC ED449468.
- Sever, S. (2004). **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2003). Metinlerin Eğitselliğini Saptamada Matematiksek Bir Yaklaşım (Sönmez Modeli). **Eğitim Araştırmaları**, S.10, ss.24-39.
- Tekbıyık, A. (2006). Lise Fizik I Ders Kitabının Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.14, S.2, ss.441-446.
- Tekşan, K. ve Güneş, M. (2006). İlköğretim II. Kademe Türkçe Öğretimi Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Sözcüklerin Nitelik ve Nicelik Yönünden İncelenmesi. **Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları Cilt 1** (ss.458-465). Ankara: PegemA Yayınları.
- Temur, T. (2002). **İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Metinler İle Öğrenci Kompozisyonlarının Okunabilirlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması**. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (Readability) Kavramı. **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S.13, ss.169-172.
- Zorbaz, K. Z. (2007). Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme. **Eğitimde Kuram ve Uygulama**, C.3, S.1, ss.87-101.

İncelenen Kitaplar

- Altıntaş, G. ve Bursalıoğlu, Y. (2006). **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Erol, A., Altan, A., Arhan, S., Başar, S., Gülbahar, B., Kansu, S., Kazancıoğlu, Z. G., Özyaykut, S., Öztürker, G., Serin, A., Yılmaz, D., Yurt, M. ve Yüksel, Y. (2006). **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kara, M., Kurt, M., Altay, J., Kara, S. ve Tekten, İ. (2006). **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**. Ankara: A Yayınları.